

Anotácie

Všeobecné / General

POP, Ioan-Aurel - BOLOVAN, Ioan. *Dejiny Sedmohradska*. Bratislava : AnaPress, 2018, 374 s. ISBN 978-80-89137-99-2.

Publikácií o dejinách Uhorska nájdeme na slovenskom knižnom trhu veľké množstvo. Je to samozrejmosť predovšetkým v kontexte stáročnej príslušnosti územia dnešného Slovenska k tomuto stredovekému kráľovstvu. Ide však prevažne o veľké syntézy celoštátnej histórie, pričom konkrétne mestá či oblasti mimo Slovenska, rovnako spojené s našou minulosťou, doposiaľ unikajú záujmu. Ešte donedávna sa tento problém týkal aj Sedmohradska, rozsiahleho územia na juhovýchode kráľovstva, čo sa zmenilo v roku 2018 vydaním publikácie *Dejiny Sedmohradska*.

Táto kniha je skrátanou verziou trojväzbovej rumunskej syntézy *Historia Transilvaniei*, resp. jej anglického prekladu *History of Transylvania*. Vznik publikácií zastrelil historik Ioan-Aurel Pop, súčasný predseda Rumunskej akadémie vied, predtým dlhoročný rektor Univerzity Babeş-Bolyai v Kluži. Zaoberá sa históriou oblastí s rumunským osídlením v stredoveku, najmä však Sedmohradskom a jeho dejinami. Ioan Bolovan rovnako pôsobí na oboch menovaných inštitúciách, pričom sa špecializuje na historickú demografiu.

Prvým textom v knihe je komentár Martina Homzu o tom, čo majú spoločné dejiny Slovenska s dejinami Sedmohradska. Spomína pritom niektoré zemepisné názvy v Sedmohradsku, ktoré dáva do súvisu s Veľkou Moravou, následne upriamuje pozornosť na situáciu s používanými liturgickými jazykmi na Slovensku a v Sedmohradsku, na vplyv stavovských povstaní na Slovensko a na ďalšie príklady vzájomného ovplyvňovania.

Hlavný text je rozčlenený na devätnásť častí, každá ďalej na podkapitoly. Prvé dve kapitoly sledujú antiku, osobitne obdobie Dákov a samostatne dobu existencie rímskej provincie Dácia a s ňou spojený spoločenský a kultúrny vplyv Rimanov. Najrozsiahlejšia kapitola sa dotýka stredoveku, avšak nejde o strohý výpočet najdôležitejších udalostí v chronologickom poradí. Naopak, táto kapitola je skôr zameraná na spoločenské, politické a kultúrne špecifiká Sedmohradska v období stredovekého Uhorska. Samostatné texty sú tu venované problematike názvu oblasti, miestnym stredovekým inštitúciám, funkcii vojvodu a zhromaždeniam stavov, územnosprávnym jednotkám, náboženskej situácii, súdnictvu a obrannému systému. V texte knihy, aj po preklade, je badateľná rumunská národnostná sentimentálnosť, čo sa prejavuje napríklad výberom doplnkových informácií. Dobrou ukážkou je zaradenie prekladu kráľovského dekrétu z roku 1366, v ktorom kráľ Ľudovít I. Anjou označuje Rumunov nelichotivými výrazmi a vyzýva na kruté zaobchádzanie s nimi (s. 76). Ako prejav národnej zaujatosti môžeme označiť aj skutočnosť, že obdobie rokov 1599 - 1601, kedy bol sedmohradským kniežaťom Michal Chrabrý, je samostatnou kapitolou. Michal Chrabrý bol totiž prvý, komu sa podarilo získať pod svoju kontrolu Valašsko, Moldáviu aj Sedmohradsko, teda tri hlavné územia tvoriace dnešné Rumunsko, hoci len na krátku dobu. Nemôžeme preto povedať, že by šlo o prácu očistenú od zaujatosti, skôr sa javí, že ide o protívahu maďarského naratívneho výkladu dejín tejto oblasti.

Ďalšie kapitoly sú členené oveľa podrobnejšie, je ich viac, spravidla sú výrazne kratšie, pričom v mnohých sú rozoberané otázky osídlenia, migrácie, etnického zloženia, samostatne taktiež života niektorých národností, čo dáva tušiť, že novšie obdobie vypracoval Ioan Bolovan, zatiaľ čo staršie dejiny opísal Ioan-Aurel Pop. Text, ktorý vypracoval Bolovan je taktiež výraznejšie viazaný chronologickým rámcom, ktorý Pop nie vždy striktno dodržiava. Samostatné kapitoly sú v druhej časti venované napríklad kultúre v 17. storočí, revolúcii v rokoch 1848 - 1849,

socioekonomickej situácii v rokoch 1849 – 1914, neoabsolutizmu, dualizmu, prvej svetovej vojne či zjednoteniu s Rumunskom.

Vydanie publikácie je určite potešujúcou správou. Azda jediným jej výraznejším nedostatkom sú prítomné prejavy národnej zaujatosti a vyzdvihovanie niektorých s ňou súvisiacich tém. Nemožno však prehliadnuť fakt, že ide o prvý rozsiahlejší odborný text v slovenskom jazyku o Sedmohradsku. Najväčší potenciál pre vedecké využitie vidíme v možnosti rýchleho vyhľadania informácií o administratívnom usporiadaní a spoločenskej situácii, ktorá bola v rámci Uhorska špecifická. Tieto fakty sú totiž v slovenských syntézach uhorských dejín spravidla prehliadané. Kniha tak vyplnila biele miesto v slovenskej historiografii a je mimoriadne vhodným doplnkom k syntetickým textom o dejinách Uhorska.

Tomáš Pastucha

CHMELÁR, Eduard. *Rekonštrukcia slovenských dejín : Formovanie slovenskej identity*. Bratislava : Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, 2021, 238 s. ISBN 978-80-8202-149-6.

V roku 2021 vydalo bratislavské Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov prácu *Rekonštrukcia slovenských dejín: Formovanie slovenskej identity* z pera Eduarda Chmelára, ktorý sa v nej, ako sám uvádza, snažil „rekonštruovať podiel slovenského etnika na dejinách štátu na území Slovenska od najstarších čias do začiatku národného hnutia“. Eduard Chmelár rozdelil 238 strán textu do trinástich kapitol rôzneho rozsahu.

Prvá kapitola nesie názov *Identita územia pred príchodom Slovanov* (s. 9 – 17). Autor sa v nej venoval najmä „prvému zlatému veku Európy“ – t. j. dobe bronzovej, kedy naše územie zažilo svoj prvý civilizačný vrchol. Eduard Chmelár pokračuje opisom dejín nášho územia v dobe železnej a dobe rímskej. Čitateľom tu podrobnejšie približuje tzv. Vanniovo kráľovstvo – prvý písomne doložený štátny útvar na našom území, boje Marca

Aurelia s Markomanmi a Kvádmi, počas ktorých vznikla i prvá kniha vytvorená na území Slovenska – *Hovory k sebe* či životné osudy generála Marca Valeria Maximiana.

V druhej kapitole, pomenovanej *Od Samovej ríše k Nitrave a Panónskemu kniežatstvu* (s. 18 – 31), sa autor venuje spoločenskému zriadeniu a územnej správe Slovanov, slovansko-avarským vzťahom a vypuknutiu protiavarskeho povstania. Pokračuje stručným opisom dejín Samovej ríše a vlády Pribinu v Nitrianskom kniežatstve. Záver kapitoly patrí opisu Nitrianska ako súčasť Veľkej Moravy a životu kniežata Pribinu v exile. *Veľkomoravské obdobie* (s. 32 – 49) je názov v poradí tretej kapitoly. Eduard Chmelár v nej opisuje vládu kniežata Rastislava, no najmä „*mýtus*“, ktorý stvorila misia Konštantína a Metoda na Veľkej Morave. Následne sa zamýšľa nad otázkou, prečo je Slovákom zo všetkých veľkomoravských panovníkov najbližší Svätopluk. Približuje význam buly *Industriae tuae*, ale aj komplikované vzťahy Svätopluka s arcibiskupom Metodom. Záver tretej kapitoly patrí povesti o troch Svätoplukových prútoch, postupnej destabilizácii a zániku Veľkej Moravy. Štvrtá kapitola, nazvaná *Nitriansko a vznik uhorského štátu* (s. 50 – 72) opisuje ako Nitriansko v priebehu 11. storočia až trikrát zachránilo budúcnosť Uhorska – prvý raz sa tak stalo pri zabezpečení trónu pre kráľa Štefana I. roku 998, druhýkrát v lete 1052, keď cisár Henrich III. obliehal Bratislavu a po tretíkrát na jar roku 1074 v bitke na vrchu Magyoród, kde sa proti kráľovi Šalamúnovi postavili kniežatá Gejza a Ladislav a ich moravský spojenec – olomoucký údelný knieža Oto I. Pekný. Eduard Chmelár sa tu však pozastavuje aj nad otázkou kedy sa „zrodila“ slovenčina ako osobitný jazyk, či aká bola „*identita*“ Nitrianskeho kniežatstva v arpádovskom Uhorsku. V samom závere kapitoly autor približuje dlhotrvajúce spory medzi kráľom Kolomanom a jeho bratom Álmošom, ktoré mali za následok rozdelenie územia Nitrianskeho kniežatstva. *Formovanie slovenského etnika* (s. 73 – 86) je názov v poradí piatej kapitoly opisujúcej „zrod“ slovenskej národnosti a názvov „*Slovák*“ a „*slovenská zem*“. Eduard

Chmelár tu však približuje i etnickú skladbu nášho územia v období vlády Arpádovcov, význam Zlatej buly Ondreja II. či vpád Mongolov a jeho neblahé dôsledky pre krajinu. Záver kapitoly patrí tzv. druhému založeniu Uhorska, kde sa sústredí hlavne na budovanie hrádov, rozvoj urbanizmu, rozvoj bantvíctva, nemeckú kolonizáciu nášho územia a donačnú politiku Bela IV. Šiesta kapitola nesie názov *Ekonomické a vzdelanostné pozdvihnutie Slovenska* (s. 87 - 108). Autor v nej popisuje záver vlády Arpádovcov, obdobie feudálnej anarchie, rozkvet Uhorska za vlády Karola Róberta a jeho syna Ludovíta I. Veľkého i význam tohto kráľa pre rozvoj slovenskej národnosti. Následne svoju pozornosť zameriava na kultúrne styky medzi Slovákmi a Čechmi, šírenie češtiny na našom území, ale aj na otázku vzťahu kráľov Žigmunda Luxemburského a Mateja Korvína k územiu dnešného Slovenska a jeho obyvateľom. V závere kapitoly Eduard Chmelár opisuje „najväčšiu katastrofu pre ďalší vývoj Slovenska“ - a síce uzákonenie nevoľníctva.

Najvýznamnejšie strategické postavenie Slovenska (s. 109 - 130) je pomenovanie pre v poradí siedmu kapitolu, približujúcu situáciu v krajine po „*moháčskej katastrofe*“ a okolnosti nástupu Habsburgovcov na uhorský trón. Osobitnú pozornosť autor venuje Bratislave, z ktorej sa stalo hlavné mesto Uhorského kráľovstva, sídlo uhorského snemu aj korunovačné mesto. Následne približuje fenomén koexistencie Slovákov s Turkami a tureckú správu okupovaných území. V samom závere kapitoly predstavuje územie dnešného Slovenska ako ekonomické, kultúrne a duchovné centrum celého Uhorska. Osmá kapitola, nazvaná *Národnostné nepokoje a stavovské povstania* (s. 131 - 144), sa venuje predovšetkým „*národnostným bojom*“ v našich mestách v 16. - 17. storočí. Opisuje situáciu v mestách Trnava, Košice a Banská Bystrica, ale aj udalosti, ktoré sa odohrali roku 1687 v Prešove. V závere kapitoly sa autor stručne pristavil i pri osobe Juraja Jánošíka. *Slováci v službách habsburskej monarchie* (s. 144 - 153) je názov pre v poradí deviatu kapitolu, v ktorej Eduard Chmelár približuje životné osudy slovenského polyhistora Ma-

teja Bela, poľného maršala Andreja Hadika a „*slovenského Sokrata*“ - Adama Františka Kollára. V desiatej kapitole, pomenovanej *Budovanie základov národnej ideológie* (s. 154 - 159), autor predstavuje myšlienky: Jakuba Jakobeja, jeho syna Mikuláša, Benedikta Sólóšihu, Daniela Sinapia-Horčíčku, Martina Svätójánskeho, Michala Benčíka, Jána Baltazára Magina, Mateja Bela, Adama Františka Kollára, Samuela Tymona, Mateja Markoviča, Juraja Papánka, Jozefa Ignáca Bajzu, Daniela Krmana a Alexandra Máčaja. Jedenásta kapitola, nazvaná *Snahy o jazykovú rovnoprávnosť* (s. 160 - 168), je zas venovaná životu a dielu Antona Bernoláka, Jozefa Ignáca Bajzu a Juraja Fándlyho, činnosti Slovenského učeného tovarišstva a Spolku milovníkov reči a literatúry slovenskej, životu a dielu Jána Hollého, Juraja Rybaya, Ondreja Plachého a Jána Hrdličku. Dvanásta kapitola *Začiatky demokratizačného hnutia* (s. 169 - 180) približuje činnosť „*prvých, ktorí začali riešiť štátoprávne postavenie Slovenska*“ - t. j. uhorských jakobínov. Eduard Chmelár tu svoju pozornosť zameriava najmä na „*hlavného ideológa*“ uhorských jakobínov - právnika slovenského pôvodu Jozefa Hajnóciho. Posledná trinásta kapitola, nazvaná *Ideológia všeslovenskej vzájomnosti* (s. 181 - 204), čitateľom stručne predstavuje postoje Juraja Palkoviča, gro kapitoly je však venované osobe Jána Kollára a jeho „*veľkolepej filozofii panslavizmu*“. Eduard Chmelár tu však svoju pozornosť zameriava aj na dvoch „*najväčších Maďarov 19. storočia*“ - a síce na Lajosa Kosutha a Sándora Petőfiho. Následne približuje muža, ktorý z vedeckého hľadiska „*ideu Slovanstva*“ podporil najviac - t. j. Pavla Jozefa Šafárika a trojicu „*najvýznamnejších nositeľov všeslovenskej idey*“ uzatvára opisom osoby Jána Herkeľa. V samom závere publikácie autor približuje Pešť ako duchovné centrum slovenskej inteligencie.

Práca *Rekonštrukcia slovenských dejín: Formovanie slovenskej identity* má, podľa jej autora, čitateľom „*ukázať*“ predovšetkým to, že Slovensko nie je „*umelým*“ štátnym útvarom „*vymysleným*“ až v 20. storočí, ale geografický, historický, politický aj kultúrny špecifickým územím, ktorého identita sa

formovala minimálne od doby bronzovej (!). Keďže sa Eduard Chmelár hlbšie zamýšľa aj nad faktormi, ktoré formovali a determinovali dejiny a charakter nášho územia a jeho identitu, predstavuje práca *Rekonštrukcia slovenských dejín: Formovanie slovenskej identity* i hodnotný príspevok k pochopeniu filozofie slovenských dejín a „zmyslu“ slovenskej štátnosti.

Lukáš Tkáč

Stredovek / Middle ages

BAKOŠOVÁ, Andrea. *Ladislav I. Svätý. Kráľ rytier. K 300. výročiu Kostola sv. Ladislava v Mojmírovciach*. Mojmírovce : Regionálne múzeum Mojmírovce, 2021, 221 s. ISBN 980-80-570-3119-2.

Zaujímavým kultúrnym fenoménom, ktorý formuje aj historickú pamäť obyvateľov slovenských farností a obcí, je patrocíniom kostola alebo miestneho patróna. Mnohokrát sú títo svätci médiom, cez ktoré sa bežní veriaci oboznamujú s často vzdialenými náboženskými a historickými postavami. Práve v tomto záujme je možné hľadať korene vzniku novej publikácie o významnej postave národných (uhorských) dejín, kráľovi Ladislavovi I., ktorú vydalo miestne múzeum sídliače v letohrádku kniežata Aldobrandiniho pri príležitosti 300. výročia posvätenia kostola v Mojmírovciach.

Anotovaná publikácia sa člení dve časti. Hlavná sa snaží predstaviť kráľa Ladislava a okolnosti jeho životného a politického príbehu. Táto časť knihy má desať kapitol. Po prvej, v ktorej autorka predkladá osobný pohľad na miesto tohto uhorského kráľa v dejinách, nasledujú tri kapitoly, ktorých cieľom je predstaviť širší politický kontext doby pred nástupom Ladislava na trón. Bakošová sa v nich venuje kresťanstvu v priestore dnešného Slovenska na prelome tisícročí, veľkomoravským východiskám vo vzťahu k nástupu Arpádovcov na uhorský trón a vnútorným mocenským zápasom vo vnútri arpádovskej dynastie, ktoré boli trvalou súčasťou uhor-

ských dejín v 11. storočí. Predmetom piatej časti je život samotného kráľa Ladislava. Nasleduje pasáž, v ktorej sa autorka zaoberá tromi zákonníkmi daného uhorského panovníka. Ďalšia kapitola skúma vzťah Ladislava s cirkvou a jeho svätorečenie. Významným sídlom na území dnešného Slovenska v 11. storočí bola Nitra. Práve spojeniu Ladislava a spomínaného mesta sa venuje ôsma kapitola. V knihe nechýba ani text, ktorý analyzuje legendy spojené s náboženským naratívnom života tohto dynastického svätca. Posledná kapitola sa zaoberá miestom kráľa Ladislava vo vybraných kronikách a historických dielach. Konkrétne sú to *Dubnická kronika*, *Viedenská obrazová kronika*, *Kronika Jána z Turca*, *Dejiny Kráľovstva Uhorského* od Jonáša Záborského a dielo *Uhorskí králi* od Františka Babaiho.

Druhou témou tejto publikácie sú dejiny Kostola sv. Ladislava v Mojmírovciach. Reflektujú ju dva texty, ktoré sú doplnené zoznamom kňazov pôsobiacich vo farnosti od roku 1711. Chybou je, že niektoré informácie sa v daných statiach opakujú. Prvý text o histórii kostola napísali Edita Filipová a Tatiana Ivanová z Regionálneho múzea v Mojmírovciach. Druhú časť napísal a zostavil Róbert Žilík. Je venovaná 300. výročiu posviacky kostola. Jej súčasťou je i niekoľko spomienok na udalosti spojené s daným sakrálnym priestorom.

Zaujímavou je vizuálna stránka knihy. Publikácia má obrazovú prílohu, ale fotografie sa tiež nachádzajú v textovej časti knihy. V prílohe sú okrem starších i novších fotografií interiéru a exteriéru kostola aj historicky hodnotné písomnosti, napríklad dokument o vysvätení základného kameňa Kostola sv. Ladislava Ladislavom Szörényim (31. mája 1718) a vysvätení hotovej stavby kostola Jurajom Ghillányim (29. júla 1721). Obrázky v texte sa väčšinou viažu k životu sv. Ladislava alebo iných uhorských panovníkov, pričom pochádzajú najmä z kroník. Spolu s opisom a citátom vizuálne sprevádzajú i prvú stranu textu jednotlivých kapitol. Zvlášť zaujímavé sú snímky stredovekých fresiek zachytávajúce boj kráľa Ladislava s Kumánom alebo Kumánmi, ktoré sa uchovali vo viacerých

kostoloch Slovenska, konkrétne v Kraskove, Bijacovciach, Vítkovciach a Veľkej Lomnici. Pamiatka stredovekého umenia z posledného spomenutého miesta je inšpiráciou aj pre obal knihy.

Slabšou stránkou knihy sú gramatické chyby. Množstvo chýb nájdeme už v samotnom obsahu, čo výrazne znižuje kvalitu knihy v očiach čitateľa. Napríklad v slove Arpádovcov chýba na konci písmeno v. Slová kronika, Uhorského alebo Kniežatá sú napísané ako kronica, Uhorského a Kniežatá. Kniežatá a králi dynastie Arpádovcov sú napísané tučným písmom ako názvy kapitol, pričom tu chýba i slovo králi, ale v texte je tento zoznam arpádovských panovníkov ako súčasť desiatej kapitoly.

Publikáciu možno hodnotiť ako prácu populárno-náučného charakteru. Napriek tomu, že autorka sa v nej vyhýba výraznejšej historickej polemike, knihe chýba stanovenie jasných metodologických prístupov a tiež kritická analýza používaných prameňov a literatúry, je nutné reflektovať anotované dielo ako zaujímavý pokus o zostavenie biografie uhorského panovníka Ladislava I. na poloprofesionálnej úrovni, keďže i vo vedeckej literatúre sa monografiám, ktoré by predstavovali životné osudy uhorských panovníkov, nevenuje dostatočná pozornosť. Kniha môže byť tiež osožná pre spoznávanie dejín a identity lokálneho spoločenstva.

Patrik Griger

SCHNEIDER, Filip. *Belo III. a uhorsko-byzantské vzťahy*. Trnava : Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, 2021, 114 s. ISBN 978-80-572-0076-5.

Výskum historických vzťahov so susednými krajinami patrí doposiaľ v stredovekej historiografii na Slovensku medzi málo spracované témy. Predstavená publikácia sa zaoberá najmä politickými dejinami panovníkov Byzantskej ríše a Uhorska, v ktorých hrá zásadnú úlohu náboženská a politická otázka. Autor publikácie pôsobí ako doktorand na Katedre etnológie a mimoeurópskych štúdií na Univerzite sv. Cyrila a Metoda v Trnave.

Cieľom práce je preskúmanie vzťahov medzi Uhorskom a Byzantskou ríšou od najstarších čias až po koniec vlády Bela III.

Nevhodne podľa nás pôsobí už samotný názov publikácie, pretože autor vo výskume nesleduje iba obdobie života alebo vlády uhorského kráľa Bela III. (1172 – 1196). Hoci sa autor vo svojej analýze zaoberá najpodrobnejšie skúmaným panovníkom, ku kráľovi pristupuje až neskôr, v druhej časti práce. Podložiť takéto trúfalé tvrdenie môžeme jednoducho pomocou prvej časti monografie, v ktorej sa autor na takmer tridsiatich stranách zaoberá najmä rôznymi vzťahmi a kontaktmi medzi oboma skúmanými krajinami. Kontakty podľa autora práce vznikajú už niekoľko storočí pred vznikom Uhorska, keď ešte Starí Maďari žijú v okolí Čierneho mora. Vo všetkých štyroch kapitolách prvej časti pristupuje Schneider najmä k politickým dejinám. Celá prvá časť monografie siaha od obdobia pred vznikom Uhorska až po koniec vlády kráľa Bela II. Slepého (1131 – 1141), ktorý je ešte starým otcom neskoršieho Bela III.

Druhá časť monografie je autorom toľžne rozdelená na štyri kapitoly. V druhej časti sa autor striedavo zaoberá politickými dejinami oboch skúmaných krajín. Podrobnejšie je však predstavená iba politická situácia v Uhorsku. V prvej kapitole je skúmaná detailne politická situácia v Uhorsku počas vlády predošlých uhorských kráľov Gejzu II. (1141 – 1162) a jeho syna Štefana III. (1162 – 1172). Pri riešení dynastického konfliktu o uhorský trón počas bojov s protikráľmi Ladislavom II. (1162 – 1163) a Štefanom IV. (1163 – 1165) vystupuje neskorší Belo III. iba ako okrajová postava, ktorú jeho starší brat kráľ Štefan III. posielal ako záruku na potvrdenie mieru žiť k cisárovi do Byzantskej ríše. Možno konštatovať, že autor pristupuje vo svojom výskume k hlavnej postave Bela III. až pomerne neskoro. Ide až o druhú kapitolu, pri predstavení obdobia pobytu neskoršieho kráľa Bela III. v Byzantskej ríši. Oproti tomu v tretej kapitole autor sleduje politicko-vojenské problémy v Uhorsku a v Byzantskej ríši počas prvých rokov vlády kráľa Bela III. Táto časť je podľa nás najvydarenejšou z celej publikácie. Najrozsiahlejšia je svo-

jím množstvom textu až posledná kapitola, v ktorej autor predstavuje situáciu v oboch krajinách od roku 1180 až po smrť panovníka Bela III. Štvrtá kapitola skúma, ako sa Uhorsko dokáže pomocou inovatívnej vlády kráľa Bela III. rýchlo skonsolidovať, kým v Byzantskej ríši dochádza v tom období po zmene vládnucej dynastie nepretržite k postupnému rozkladu krajiny.

V závere práce Schneider iba na necelých dvoch stranách textu v krátkosti zhrňuje nadobudnuté informácie o kráľovi Belovi III. Netradične oproti tomu pôsobí v monografii anglické resumé, ktoré zaberá takmer sedem strán. Na konci monografie sa nachádza zoznam použitých prameňov a literatúry. Na škodu je, že sa počas úvodu, ani v závere nikde neuvádza, aké hľadisko si autor zvolil pre výber literatúry. V práci tiež Schneider nikde neuvádza, aké metódy alebo postupy využíva vo výskume.

Samostatnú otázku tiež vytvára aj zvolená koncepcia diela. Myslíme si, že vhodnejšie zapôsobí na čitateľov, ak sú ešte v prvej časti práce kompletne zoradené všetky informácie o činoch predchádzajúcich uhorských panovníkov, ktoré sa uskutočnili pred odchodom skúmanej postavy z Uhorska. Týmto návrhom by druhá časť začala až pobytom skúmanej osoby v Byzantskej ríši, čím by pravdepodobne lepšie nadviazala na vybraný stručný názov druhej časti *Belo III*. Domnievame sa, že je potrebné tiež prehodnotiť názov monografie. Vhodnejšie a výstižnejšie pre monografiu môže byť napríklad pomenovanie *Byzantsko-uhorské vzťahy od najstarších čias až po koniec vlády kráľa Bela III*. Okrem toho v publikácii sú na mnohých miestach v deji prítomné gramatické preklepy a štylistické chyby z nepozornosti.

Vzhľadom na vyšší počet chýb v celej publikácii uvedieme aspoň pár príkladov. Najviac vyrušuje z nepozornosti autora chybné datovanie vlády kráľa Kolomana uvedené rokmi 1195 – 1116, s. 21. Autor tiež nedodržia v publikácii rovnaké pomenovanie pre pramene, napríklad Obrázkovú kroniku uvádza pod viacerými názvami. Za zmienku tiež stojí strana 41 o tom, že kráľ Belo III. vyrastal na dvore v Konštantínopo-

le, pričom na cisársky dvor podľa samotného autora a citovaného zdroja prichádza pravdepodobne podľa roku narodenia až ako pätnásťročný, čo je v stredovekej spoločnosti vek, kedy už platí veková dospelosť. Nevhodne tiež občasne pôsobí striedanie informácií v deji medzi Uhorskom a Byzantskou ríšou.

Napriek uvedeným negatívam má predstavená monografia aj viaceré pozitíva, prečo sa oplatí ju začať čítať. Publikácia svojim čitateľom ponúka kompletne predstavenie väzieb a vzťahov medzi dvoma susednými krajinami až do konca 12. storočia. Predstavené sú rozsiahle politické dejiny oboch krajín v jednotlivých obdobiach, ktoré nie sú doposiaľ dostatočne spracované v slovenskej historiografii. Publikácia môže tiež poslúžiť ako vysokoškolská učebná pomôcka pre študentov, prípadne aj pre laickú verejnosť. Za kladnú zmienku tiež stojí interpretačné úsilie Schneidera, pretože nepreberá iba samotné informácie z prameňov a literatúry. Autor sa v texte na mnohých miestach pokúša odhaliť skryté skutočnosti, pomocou ktorých vytvára vlastné domnienky. Všetky domnienky Schneidera sú predstavené prostredníctvom odvolávania sa na informácie z prameňov, ktorými autor vytvára vydarené prepojenia niektorých udalostí s činmi vládcov v oboch krajinách.

Adam Čuchor

FILIPOVIĆ, Emir Omar. *Bosansko kraljevstvo i Osmansko carstvo (1386 - 1463)*. Sarajevo : Orientalni institut Univerziteta u Sarajevu, 2019, 556 s. ISBN 978-9958-626-47-0.

Emir Omar Filipović pôsobí na Filozofickej fakulte Univerzity v Sarajeve, pričom sa zameriava na dejiny Bosny v stredoveku a na pomocné vedy historické. Jeho dizertačná práca *Bosansko kraljevstvo i Osmansko carstvo (1386 - 1463)*, ktorú obhájil v roku 2014, je základom jeho novej rovnomennej knihy, ktorá bola vydaná v roku 2019.

Skúmané obdobie sa začína rokom 1386, kedy sa odohral prvý osmanský vpád do

Bosny, a končí rokom 1463, kedy Osmania dobyli mesto Bobovac, sídlo bosnianskych kráľov. Kniha tak pokrýva takmer celé obdobie existencie Bosnianskeho kráľovstva, ktoré vzniklo v roku 1377.

Filipović sa v pomerne rozsiahlom úvode venuje pramennej základni a historiografii. Text o historiografii previazal s vlastným pohľadom na staršie rozšírené tvrdenie o údajnom pozvaní Osmanov do Bosny. Filipović je voči tejto hypotéze skeptický.

Kniha je rozčlenená na osem kapitol, každá ďalej na podkapitoly. Prvá kapitola predstavuje, pre lepšie uvedenie do témy, dobu pred skúmaným obdobím. Jedna z podkapitol opisuje Bosnu v 14. storočí, ale väčšia pozornosť je tu venovaná postupnej expanzii Osmanskej ríše do Európy. Všeobecnejšia problematika osmanskej expanzie na Balkáne sa prelína aj v ďalších častiach. Už v prvej kapitole je značný priestor venovaný bitke na rieke Marica, teda bojovému stretu medzi Srbským cárstvom a Osmanskou ríšou. Turkom sa vďaka tomuto víťazstvu otvorila cesta na Balkán, čo sa neskôr bezprostredne dotklo aj Bosny. Ďalšia kapitola, už v rámci skúmaného obdobia, pojednáva o prvom osmanskom výpade do Bosny, a o porážke Srbska na Kosovom poli z bosenskej perspektívy.

Tretia a štvrtá kapitola mapuje obdobie rokov 1391 - 1411, kedy je už možné pozorovať spoluprácu Bosny s Osmanmi, ale naďalej aj vzájomné bojové strety. Dôvodom spájania Bosny s Turkami bol najmä spoločný nepriateľ, napríklad v prvom desaťročí 15. storočia Žigmund Luxemburský. V piatej kapitole sa môžeme okrem iného dočítať o tureckom vplyve na vnútornú politiku Bosny, čo možno pozorovať na konflikte šľachtických rodov Pavlović a Kosača, ale aj o prohorskej orientácii bosenského kráľa Tvrtka II. Šiesta kapitola pojednáva o období rokov 1430 - 1444, kedy už bolo postavenie Bosny citeľne slabšie, o čom nepriamo svedčí aj fakt, že Uhorsko o Bosne uvažovalo v rámci svojej protiosmanskej obrany.

Posledné dve desaťročia bosenského kráľovstva už bola Bosna jednoznačnejšie vyhranená voči Osmanom, čo sa spája najmä so silnejším spojenectvom s Uhorskom.

Napriek tomu sa Osmanom podarilo bosenské kráľovstvo v roku 1463 rozvrátiť. Toto obdobie Filipović opísal v posledných dvoch kapitolách. Kniha obsahuje aj zoznam prameňov a literatúry a registre.

Hoci sa obsah knihy môže javiť ako veľmi členitý, autor striktno dodržal chronológiu, pričom využíval progresívnu metódu, vďaka čomu je kniha prehľadná. Skúmaný tému autor analyzoval v širších súvislostiach, čo miestami vytvára dojem, že ide o celkovú analýzu zahraničnej politiky Bosny v rokoch 1386 - 1463. Namiesto úzkeho pohľadu na bosensko-osmanský vzťah Filipović priblížil aj interakcie Bosny s Uhorskom, Neapolským kráľovstvom, Dubrovnickou republikou, Srbským despotátom a s ďalšími štátnymi útvarmi. Pre lepšie poznanie témy je širšia analýza diplomacie bosenského kráľovstva dobrou voľbou a musíme ju oceniť. Na prvý pohľad by preto mohlo zamrzieť, že kniha nepredstavuje celé obdobie existencie bosenského kráľovstva, a teda aj jeho zahraničnej politiky, no je vhodné zopakovať, že Filipović zahrnul skoršie obdobie do prvej kapitoly.

Dielo Emira Omara Filipovića musíme oceniť, autor spracoval širokú tému s rozsiahlym skúmaným obdobím. Navyiac, vďaka spôsobu akým tému uchoпил, môžeme knihu zaradiť medzi základné publikácie, na základe ktorých je možné získať všeobecný prehľad o dejinách bosenského kráľovstva. Kniha je užitočná taktiež pre záujemcov o dejiny Uhorska ako doplnkový zdroj o vzájomných diplomatických vzťahoch v súvislosti so systémom protitureckej obrany.

Tomáš Pastucha

BABIRÁT, Marián - CSIBA, Balázs. *Diplomatár šľachtického rodu Kondé*. Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, 2019, 289 s. ISBN 978-80-223-4637-5.

Publikácia *Diplomatár šľachtického rodu Kondé* je druhým dielom knižnej série pramenných edícií s názvom *Documenta Posoniensia*. Cieľom série je sprístupňovať

dokumenty, ktoré sa týkajú Bratislavy a jej širšieho okolia, pričom širším okolím sa v tomto prípade myslia poľnohospodárske sídla na Záhorí približne po Stupavu, vinohradnícke sídla v Malých Karpatoch medzi Račou a Modrou a napokon aj Žitný ostrov po oblasť Dunajskej Stredy. Samotná séria sa rozbehla v roku 2018 knihou *Účtovné registre Bratislavskej kapituly 1417 - 1529*, ktorej autorom je Rastislav Luz.

Druhý diel série, *Diplomatár šľachtického rodu Kondé*, vyšiel v roku 2019 a jeho autorami sú Marián Babirát a Balázs Csiba. Rod Kondé bol jedným z významnejších šľachtických rodov zo Žitného ostrova. Táto oblasť bola v minulosti charakteristická časťami majetkovými spormi, ktoré boli spôsobené nielen posúvaním hraníc pozemkov inými vlastníkmi, ale aj nestabilným riečnym korytom Dunaja. Tieto nezhody boli často riešené pred Bratislavskou, teda aj najbližšou kapitulou, čo sa prejavuje aj na značnej produkcii oficiálnych písomností.

Archív rodu Kondé patrí k lepšie zachovaným rodovým archívom, v súčasnosti je uchovávaný v Štátnom archíve v Bratislave. Fond bol usporiadaný a revidovaný Júliusom Bartlom a Jozefom Watzkom ešte v rokoch 1959 - 1961. Pramene fondu, pochádzajúce z rokov 1252 - 1525, pojednávajú prevažne o majetkovoprávných záležitostiach, teda kúpach, zálohovaniach, deľbách majetku atď. Nájde tu aj niekoľko metačných listín, záznamy súdnych procesov či dokonca aj jednu z mála dodnes dochovaných erbových listín (listina označená číslom 186). Vyhoviteľmi editovaných listín sú prevažne kapituly, najmä Bratislavská a Rábska, ale nechýbajú ani listiny panovníkov, palatínov, krajských sudcov či Bratislavskej stolice.

Autori sa rozhodli, že rod Kondé nebudú označovať jeho zaužívaným prídomkom „z Blažova“, čo zdôvodňujú tým, že odtiaľ rod nepochádzal, a zároveň, že tam nemal v stredoveku žiadne majetky. Obaja autori zároveň priznávajú, že mali v úmysle zapracovať aj dokumenty šľachtického rodu Zomor, avšak od tohto zámeru napokon upustili, keďže tieto písomnosti budú zaradené do ďalšej plánovanej edície z pera Balázsa

Csibu. Archív rodu Zomor je však pomerne bohatý na informácie aj o rodine Kondé, preto autori vypracovali len kratší prierez dejín skúmanej rodiny. V texte je o histórii rodu dodržaná chronológia od trinásteho storočia až po koniec stredoveku. Kvôli prehľadnosti je každý prvýkrát spomenutý príslušník rodu zvýraznený hrubým písmom a za kapitolou nájdeme taktiež rodokmeň.

Nasledujúcou časťou je samotná pramenná edícia. Ide o 264 stredovekých prameňov, ktoré sa do dnešných dní dochovali prevažne v podobe originálov, ale čiastočne ako inzerty, novoveké kópie a ako obsahové prepisy či zmienky. Prvých 263 dokumentov je zoradených chronologicky, ale jedna listina z roku 1333 je zaradená na konci, pretože originál je stratený a jej obsah je dnes známy len z pramenej edície z roku 1910. Samozrejmosťou je edičná poznámka, zoznam použitých skratiek, ktoré sú umiestnené pred samotnou edíciou. Jednotlivé listiny sú označené poradovým číslom v edícii, každej predchádza datovanie a krátky slovenský regist. Za ním je informácia o archívnom označení, stave dokumentu, jeho rozmerech a charakteristika pečate, za ktorými už nasleduje samotný prepis. V prípadoch, kedy bol celý text staršej listiny obsiahnutý v novšom dokumente, nájdeme edičný text len v prípade novšieho, zatiaľ čo pri starších je len ich regist (napr. dokumenty označené číslami 191 - 192).

Pre lepšiu prehľadnosť je edícia doplnená menným, miestnym a vecným indexom. Miestny register obsahuje nielen názvy sídiel podobe uvedenej v dokumentoch, ale aj dnes zaužívané formy ich názvov. Odhliadnuc od toho sú však všetky registre písané primárne po latinsky, rovnako ako editované dokumenty. Knihu zakončuje slovenské, nemecké a maďarské resumé. Musíme oceniť vznik knihy, ako aj celej série *Documenta Posoniensia*. Veríme a dúfame, že rozbehnutá séria bude úspešne pokračovať aj naďalej.

Tomáš Pastucha

MALINIÁK, Pavol. *Úvod do štúdia dejín stredovekých hradov*. Banská Bystrica

: Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2021, 94 s. ISBN 978-80-557-1871-2.

Hrady sú dnes často považované za jeden zo symbolov obdobia stredoveku. Fortifikačné stavby, medzi ktoré patria aj hrady, nám v dnešnej dobe slúžia ako dôkazy na priblíženie správnych väzieb kultúrno-historického vývoja v minulosti. Počas 21. storočia možno na území Slovenska pozorovať čiasťočný záujem verejnosti o opätovné navštevovanie hradov, prípadne iných historických typov obytných stavieb.

Odborná verejnosť ocenila oznámenie o vydaní vysokoškolských skrípt z obdobia stredoveku, ktoré približujú význam fortifikačno-správnych stavieb. Autorom predstavených skrípt je Pavol Maliniak, ktorý sa vo svojom výskume dlhodobo zaoberá témami, predovšetkým, z obdobia uhorského stredoveku. Autor už niekoľko rokov pôsobí ako odborný asistent a študijný poradca na Katedre histórie Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici. Ako samotný názov publikácie napovedá, ide o učebnú pomôcku, ktorá je užitočná najmä pre absolvovanie vyučovateľných predmetov *Dejiny Slovenska do roku 1526 a Šľachta a jej sídla na pomedzí stredoveku a novoveku*.

Hlavným cieľom skrípt je podľa autora ozrejniť základné poznatky o aktuálnom výskume stredovekých hradov s dôrazom na metódy bádania, terminológiu a heuristiku. Vedľajším cieľom učebnej pomôcky je poskytnúť užitočné odborné rady a námety, ktoré môžu slúžiť na inšpiráciu pre potenciálnych budúcich výskumníkov. V úvode textu je predstavená potreba pre vznik skrípt, pričom sú naznačené viaceré možnosti prispôbené pre potreby aktuálneho historického bádania. Autor z tohto dôvodu v práci občasne používa aj prístupy a práce z príbuzných disciplín.

Celú obsahovú stránku a koncepciu jadra učebnej pomôcky považujeme za vhodne zvolenú. Predstavená publikácia je účelovo rozdelená do piatich kapitol, pričom každá z nich sa delí na viaceré kratšie podkapitoly.

Prvá kapitola približuje ciele a metódy historického výskumu hradov. Autor v prvej kapitole podáva najdôležitejšie informácie o interdisciplinarite v kastelológii. Najzsiahlejšia je svojim obsahom práve druhá kapitola skrípt. Druhá časť sa zaoberá v jej troch podkapitolách vývojom bádania v historiografii od obdobia raného novoveku až po súčasné moderné obdobie. Maliniak v tejto časti predpokladá pod vplyvom dlhodobého rozvoja v bádani na Slovensku, že v blízkej budúcnosti môžeme očakávať realizáciu množstva ďalších výskumov a prác, najmä v spolupráci s príbuznými disciplínami. Tretia kapitola uvádza dochované písomné, hmotné a obrazové pramene, ktoré sú významné pre historikov. Najviac podkapitol má štvrtá kapitola, v ktorej autor objasňuje čitateľom zaužívané odborné termíny pre pomenovanie stavieb, pričom poukazuje aj na rozdiely medzi nimi. Posledná kapitola nadväzuje priamo na okruh terminológie vo štvrtej časti. Piata kapitola zachytáva prehľad o existujúcich typoch opevnených sídiel. Autor pomocou nich vytvára detailnú predstavu o staviteľoch, vlastníkoch a využívaní hradov vo viacerých funkciách počas obdobia stredoveku.

Nevýhodou je, že hoci skriptá pochádzajú od jedného zo slovenských odborníkov na stredoveké hrady a šľachtu, sú všetky uvedené informácie pomerne stručné. Taktiež sú účelovo prispôbené svojou výpovednou hodnotou predovšetkým pre potreby štúdia, čím sú čitatelia uvedení iba do všeobecnej problematiky témy. Je to však v učebnom texte samotným autorom objasnené, preto to nepovažujeme za negatívum, avšak domnievame sa, že by si táto téma zaslúžila v súčasnosti viac pozornosti. Omnoho väčšou nevýhodou je, že v predstavených skriptách chýba záver, ktorý by v krátkosti nadviazal na informácie z úvodu a jadra. Poslednou nevýhodou je, že heslovité názvy výskumných tém v zozname literatúry nie sú autorom zoradené podľa abecedy.

Napriek uvedenému sú celé skriptá odborne napísané vo všetkých kapitolách, čo tiež dokazuje, že predstavená koncepcia je veľmi vhodná pre orientáciu v téme. Celé

dielo považujeme za veľmi vydarenú učebnú pomôcku a veríme, že si nájdú mnoho čitateľov aj mimo pôdy univerzity. Predstavené skriptá sú vhodné okrem študentov histórie a jej príbuzných odborov aj pre laických záujemcov o hrady vďaka zvolenému jednoduchému textu, v ktorom sú všetky odborné termíny v krátkosti vysvetlené.

Prínosné je tiež, že v učebnom texte sa nachádza ako pomôcka obrazová príloha, ktorá vizuálne približuje čitateľom vybrané dochované materiály k hradom. Taktiež je prínosné, že autor obohatil skriptá o podrobné zoznamy užitočnej odbornej literatúry a internetových odkazov. Všetky zdroje bližšie rozdelil heslovito podľa rozličných druhov a kategórií. Zoznam bibliografických odkazov a internetových zdrojov tvorí až dvadsaťpäť strán z celého obsahu skript. Veríme, že tieto zoznamy dokážu čitateľom zlepšiť prehľad o téme a pomôcť im aj pri vlastnom budúcom výskume.

Adam Čuchor

20. storočie / 20th century

FOGELOVÁ, Patrícia - PEKÁR, Martin. *Disciplinované mesto. Zásahy politiky do verejného priestoru na Slovensku 1938 - 1945*. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2021, 198 s. ISBN 978-80-8152-977-1.

Táto monografia je založená na interdisciplinárnom výskume histórie, sociológie a filozofie s cieľom prispieť do odbornej diskusie na poli urbánno-historického výskumu (s. 6). Autori riešili prienik politiky do verejného priestoru, konkrétnejšie mestského, na príklade troch slovenských miest - Nitry, Ružomberka a Prešova v období prvej Slovenskej republiky. Kvalitne a precízne sú spracované úvodné časti teoreticko-metodologického ukotvenia práce, pričom pri vymedzení verejného priestoru vychádzali autori z diela sociológov Waltera Siebela a Jana Wehrheima, ktorí vymedzili štyri dimenzie (špecifické znaky) verejného

priestoru, a to právnú, funkcionálnu, sociálnu a materiálno-symbolickú (s. 24). V nasledujúcich úvodných častiach podali teoreticko-metodologické vysvetlenie jednotlivých dimenzií verejného priestoru. V štyroch nasledujúcich hlavných kapitolách riešili spomínané dimenzie verejného priestoru na príkladoch troch vyššie uvedených slovenských miest. V prvej nazvanej *Zásahy ľudáckeho režimu do právnej dimenzie verejného priestoru* (s. 38 - 62) priblížili zásahy do orgánov výkonu moci, možnosti využívania verejného priestoru a kontrolu verejného priestoru. Opísali v nej základné právne normy (od ústavného zákona č. 185/1939 Sl. z. po tzv. židovský kódex (vládne nariadenie č. 198/1941 Sl. z.), prijatím ktorých vládne elity ľudáckeho režimu zabezpečili a posilnili svoje právomoci v zasahovaní do verejného priestoru miest.

V druhej kapitole zaoberajúcej sa zásahmi do funkcionálnej dimenzie verejného priestoru v období ľudáckej Slovenskej republiky (63 - 97) opísali bytovú otázku v spomínaných troch mestách, sledovali vývoj v školstve, kde analyzovali ideologické a pragmatické východiská budovania jednotlivých škôl a v poslednej podkapitole si všimli námestia týchto troch miest slúžiace v tomto období ako fóra ľudáckeho režimu. Tretia kapitola *Zásahy do sociálnej dimenzie verejného priestoru* (98 - 138) obsahuje štyri časti: Manifestácia ako nástroj konsolidácie režimu (okrem manifestácií išlo o rôzne oslavy a zhromaždenia, prostredníctvom ktorých sledovali vládni predstavitelia svoje ciele), Formovanie novej národnej identity (tá sa formovala aj prostredníctvom spomínaných cieľene organizovaných masových mobilizačných manifestácií a osláv na podporu režimu a jeho cieľov), Nový obsah a Zinscenované prejavy prezentácie moci. Najdôležitejším štátnym sviatkom bol 14. marec - deň vzniku slovenského štátu, od júla 1939 Slovenskej republiky a dôležité pre režim ľudákov bolo aj budovanie kultu osobnosti (najskôr Andreja Hlinku a neskôr Jozefa Tisa ako prezidenta - vodcu). V štvrtej kapitole *Zásahy do materiálno-symbolickej dimenzie verejného priestoru* (139 - 166) au-

tori analyzovali dva druhy symbolov – prvý ako komunikačný nástroj pri nástupe režimu a druhý ako nástroj formovania kolektívnej identity. Túto záverečnú kapitolu dopĺňa časť venovaná ideologicko-propagandistickým zásahom ľudáckeho režimu napríklad do verejnej hygieny v rámci „očisty“ verejného priestoru či do stavebnej činnosti a v jej rámci využitia dobovej propagandy. V závere autori zhrnuli svoje poznatky a odpovede na ciele stanovené v úvodných častiach a podali záverečnú analýzu celej problematiky zasahovania politiky do verejného mestského prostredia.

Anotovaná monografia od Fogelovej a Pekára je odborným prínosom do politických, sociálnych a urbánnych dejín prvej Slovenskej republiky 1939 – 1945 so zameraním na analýzu verejného mestského prostredia Nítry, Ružomberka a Prešova, pričom každé z týchto miest sa vyznačovalo svojimi špecifikami. Je len na škodu, že je to účelová nepredajná publikácia.

Peter Zmátló

PAVLOV, Jozef. *Hlinkova slovenská ľudová strana vo Zvolene a v okolí*. Detva : Nezisková organizácia Maja, 2020, 231 s. ISBN 978-80-972453-2-0.

V priebehu roku 2020 vyšla monografia, ktorá sa zaoberá pôsobením politicky činných osôb na pozadí regionálnych dejín z okolia Zvolena do roku 1945 s dôrazom na osobnosť Antona Šaláta. Publikácia podľa nášho názoru ponúka čitateľom zaujímavé spracovanie témy o pravicovej strane v regionálnych dejinách. Téma je limitovaná geograficky na územie v okolí Zvolena a Podpoľania, kde predstavená strana aktívne pôsobila až do jej zániku v roku 1945, po čom nasledovali politické procesy. Autor publikácie je Jozef Pavlov, ktorý sa zaoberá viacerými hospodársko-politickými témami slovenských dejín počas 20. storočia z oblasti regionálnych dejín. Medzi jeho vydanými vedeckými publikáciami prevláda záujem o regionálne dejiny do roku 1945.

Predložená publikácia si kladie za cieľ spracovať pôsobenie politika Antona Šaláta ako predstaviteľa Hlinkovej slovenskej ľudovej strany až do jeho tragickej smrti. V monografii sú predstavené predovšetkým regionálne dejiny, zostavené na pozadí existujúcich dokumentov. Cieľom autora je ozrejmiť, akým vývojom prešla skúmaná strana vo Zvolene až do jej zániku, po ktorom nasledovali procesy s jej členmi. Predstavená monografia len nezovšeobecňuje už známe fakty, ale sleduje vývoj udalostí a konanie osobností na konkrétnych skutočných prípadoch.

Po obsahovej stránke je jadro práce rozdelené na tri kapitoly. V prvej kapitole sa autor venuje činnosti politickej strany vo Zvolene a jej blízkom okolí, kde je dej prispôbený životu a pôsobeniu politika Antona Šaláta až do roku 1938. Okrem toho nájdeme v prvej kapitole aj množstvo informácií o činnosti regionálnych politikov. Prvá kapitola má celkovo štyri podkapitoly, ktoré sa zaoberajú regionálnymi špecifikami v strane od konca prvej svetovej vojny až po jeseň v roku 1938. Počas obdobia tzv. prvej Československej republiky autor publikácie upozorňuje na výskyt mnohých vnútorných konfliktov a rozporných ideí. Prvá kapitola je pomerne detailne zameraná na pôsobenie kňaza Šaláta, ktorý bol v období rokov 1929 až 1938 poslancom Národného zhromaždenia Československej republiky. Prvá kapitola celkovo preukazuje svojím obsahom, že autor sa usiluje najmä o predstavenie kariéry regionálneho predstaviteľa strany na pozadí historických udalostí.

Pavlov v druhej kapitole podobne sleduje pôsobenie strany od Žilinskej dohody v roku 1938, kedy stranici vyžadovali úplnú autonómiu. Druhá kapitola je najrozsiahljšia, má až šesť podkapitol, pričom sa pokúša podrobne sledovať z viacerých aspektov vnútrostranícky súboj v Hlinkovej slovenskej ľudovej strane spolu s jej lokálnymi činnosťami. Ďalším predmetom výskumu v tejto kapitole je formovanie Hlinkovej gardy, pričom autor poukazuje aj na jej podiel viny pri politických a rasových perzekúciách obyvateľstva v regióne. Z tohto závažného dôvodu má táto časť pri opise udalostí miestami výrazne

negatívny status. Čitatelia sa dozvedajú, že niektoré strany, ako napríklad komunisti, boli úmyselne zakázané, kým iné politické strany sa stali súčasťou skúmanej strany. Tieto informácie sú doplnené o hmatateľné dôkazy v podobe regionálnych volebných výsledkov zo Snemu Slovenskej krajiny vo viacerých tabuľkách. Autorova sonda spolu s dôkazmi preukazujú, že miestne občianstvo bolo v tom období priaznivo naklonené myšlienkam autonómie.

Pavlov sa tiež zaoberal udalosťami, ktoré urýchlili rozpad Československa, pričom je čitateľom dôrazne predstavená osobná reakcia Antona Šaláta na tieto udalosti. Čitatelia sa dozvedajú aj osobné informácie o miestnych veliteľoch Hlinkovej gardy, tiež kto sa z daného regiónu podieľal na vedení ľudáckeho hnutia, spolu s vlastníctvom majetkov a financií.

V podkapitolách analyzuje autor počínanie radikálov, ktorí mali mnohé politické a hospodárske ambície. Monografia predstavila konkrétne príklady existujúcich prejavov antisemitizmu v najvyššej vrstve spoločnosti a duchovenstva v rovine sociálnej, národnej a náboženskej. Autor si bližšie všimá skutky vykonané na židovskom občianstve, spolu s arizáciou ich majetku.

Tretiu kapitolu považujeme za najvydarenejšiu časť, pretože v nej Pavlov približuje postupný trojfázový rozklad miestnej Hlinkovej slovenskej ľudovej strany od konca roku 1942 až do jej definitívneho zániku. Všetky štyri podkapitoly sú vhodne rozdelené a hodnoverne sledujú osudy predstaviteľov strany spolu s veliteľmi pomocných oddielov Hlinkovej gardy. Išlo o osoby zodpovedné priamo či nepriamo za rôzne spáchané krivdy a zločiny až do vydania rozsudkov z povojnových procesov do konca roku 1948.

Autor uvádza, že súdne procesy sa nevyhli ani duchovným či neprítomným alebo nezvestným členom strany, ktorým sa mohlo podariť cez vojnu utiecť do zahraničia. Pavlov upozorňuje na obranu niektorých osôb, že mnoho z regionálnych politikov sa pokúšalo počas konca vojny o zmenu svojho osudu. Preto ešte od povstania alebo pred príchodom Červenej armády kontaktovali nepriateľský odboj, pričom sa snažili

rôznymi prostriedkami zachrániť mnohých nepohodlných ľudí.

Jednou z nevýhod je to, že v niektorých častiach publikácie je možné zreteľne odhaliť konštrukčný vplyv autora cez zakomponované vlastné konštatovania na túto tému. Vo väčšine prípadov však predstavené názory pôsobia vhodne a potvrdzujú stanovené ciele pre danú problematiku. Ďalšou z nevýhod je rozsiahly záujem o osobnosť Antona Šaláta, ktorý pôsobí ako hlavná postava, čím sa mnoho ďalších regionálnych predstaviteľov strany nachádza v úzadí.

Prečo by mal potenciálny čitateľ po tejto monografii o dejinách prvej polovice 20. storočia siahnuť? Odporúčame si ju prečítať najmä z dôvodu, že ide o jednu z mála existujúcich prác, ktorá je regionálne spracovaná, čím dokáže pomôcť mnohým oblastným historikom a inštitúciám pri ich budúcom výskume. Vyzdvihujeme tiež úsilie autora, ktorý čerpal informácie z viacerých archívov a prác historikov o oblastnej minulosti.

Po citačnej stránke možno v texte vďaka poznámkovému aparátu zistiť cez odvolávanie sa na zdroje, kde prišiel autor k danej informácii. Pavlov v publikácii tiež uvádza kompletný zoznam použitých archívnych dokumentov a odbornej literatúry, čím môže napomôcť mnohým záujemcom o slovenské dejiny v 20. storočí. Taktiež po vizuálnej stránke je práca veľmi príťažlivá pre čitateľa, pretože obsahuje na konci všetkých troch kapitol v obrazových prílohách naskenované dobové dokumenty a fotografie, čím sa čitatelia lepšie môžu vžiť do témy. Monografia je svojím štýlom zachytenia informácií vhodná aj ako pomôcka pre učiteľov pri výučbe dejepisu na základných a stredných školách. Predpokladáme, že užitočnosť práce sa môže prejaviť počas preberania regionálnych dejín, pretože obsahujú množstvo faktov a poznatkov, ktoré ešte neboli doposiaľ nikde inde takouto formou uverejnené a môžu svojím spracovaním zaujať aj širšiu verejnosť.

Adam Čuchor

WYSZYŃSKI, Stefan. *Zápisky z väzenia*.
Prel. WOJNAR ONDICOVÁ, Kamila

- ONDICA, Slavomír. Trnava : Dobrá kniha, 2021, 411 s. ISBN 978-80-9191-290-0.

V septembri 2021 sa vo všetkých štátoch Vyšehradskej štvorky uskutočnili dôležité cirkevné udalosti, ktoré svojim významom boli minimálne celonárodného charakteru. Presunutý Medzinárodný eucharistický kongres 2020 sa konal v Budapešti, Slovensko navštívil pápež František, v Česku vyvrcholil rok svätej Ludmily pri príležitosti 1100. výročia jej zavraždenia národnou púťou na Tetín a vo Varšave bol beatifikovaný „prímas tisícročia“ kardinál Stefan Wyszyński. Práve v kontexte poslednej udalosti si myslíme, že je potrebné upozorniť na knižné vydanie väzenských zápiskov tohto cirkevného hodnostára v slovenčine, pretože jeho osobnosť považujeme za dôležitú nielen pre Poliakov, ale tiež pre ostatné národy, ktoré žili za železnou oponou, keďže práve Wyszyński významným spôsobom prispel k oslabeniu komunistickej totality, a to úlohou, ktorú zohral pri konkláve, z ktorého vzišiel ako pápež Ján Pavol II., ale i trpezlivým, no nekompromisným postojom voči režimu, ktorý prejavil aj počas trojročnej internácie, ktorú reflektuje práve v tejto publikácii.

Prímasove zápisky sa delia na päť kapitol. Prvá sa venuje priebehu jeho zatknutia. Ďalšie štyri sú rozčlenené podľa miest, na ktorých bol Wyszyński počas obdobia 1953 - 1956 internovaný. Konkrétne to boli Rywałd pri Lidzbarku, Stoczek pri Lidzbarku Warmińskom, Prudnik v Sliezske a Komańcza, ktorá sa nachádza v blízkosti hraníc so Slovenskom neďaleko mesta Sanok. Zápisky sú radené chronologicky a sú datované presnými dátumami. Kardinál v týchto kapitolách opisuje svoj život v úplnej izolácii. Na prvých troch miestach mu robili spoločnosť rehoľná sestra a kňaz salezián, ktorí boli jeho spoluväzňami. Okrem nich predstavuje aj postavy a charaktery strážcov, ktorí dohliadali na každý ich pohyb. Vo svojich zápiskoch prímas pomerne veľa času venuje korešpondencii s rodinou, najmä s otcom, ktorú mu vtedajšia komunistická moc značne znepríjemňova-

la. V poslednej kapitole sa toto dopisovanie s blízkymi postupne vytráca. Je to aj preto, že v Komańczy bola už Wyszyńského internácia miernejšia, keďže tu bol umiestnený do normálneho kláštora sestier nazaretánok. Tu už mohol kardinál čítať aj noviny. Preto sa v tejto časti knihy tiež spätne vracia k úvahám a hodnoteniu jeho únosu a internácie v tlači počas predchádzajúceho obdobia.

V zápiskoch kardinál ponúka i mnohé hlboké náboženské, ale tiež politicko-spoločenské úvahy, ktoré odkrývajú jeho výnimočné pozorovateľské schopnosti, vysokú teologickú a spoločenskovednú erudíciu, hlbokú zbožnosť, ale aj psychické rozpoloženie človeka, ktorý sa snaží znášať nepravosť. Napriek tomu, že túto publikáciu môžeme pokladať predovšetkým za dielo náboženského charakteru, je veľmi zaujímavá i pre historikov. Odhaľuje totiž praktiky a dejiny komunistického režimu v Poľsku. Je taktiež veľmi cenným prameňom osobnej proveniencie významnej historickej osobnosti nielen poľských, ale i európskych dejín. Z hľadiska kultúrnych a cirkevných dejín je hodnotná tiež pri analyzovaní dejín nábožnosti, náboženského myslenia alebo aj liturgického prežívania a vývoja.

Na začiatku knihy sa nachádza *Väzenské kalendárium*, ktoré udáva v chronologickej postupnosti najdôležitejšie body Wyszyńského izolácie. Publikácia je opatrená prímasovým životopisom s názvom *Kardinál Stefan Wyszyński - vodca Cirkvi v Poľsku a poľského národa, priateľ Slovákov*, ktorého autormi sú Rafał Łatka a Mirosław Szumiło. Podľa nášho názoru by bola pre knihu osožná i štúdia, ktorá by čitateľa hlbšie vniesla do kontextu vývoja komunistického režimu v Poľsku, pretože ten nemusí byť slovenským čitateľom až tak podrobne známy. Spomínaný životopis spĺňa túto úlohu iba čiastočne. Publikácia nie je z obrazového hľadiska nejako bohatá. Okrem vizuálne zaujímavého obalu ponúka iba šesť fotografií, na ktorých sú miesta prímasovej internácie, jeho arcibiskupská kúria a spoločná snímka s Karolom Wojtyłom počas druhého konkláve v roku 1978. Súčasťou knihy sú i poznámky, ktoré sa nachádzajú na jej konci. Väčšina z nich prekladá latinské

náboženské a liturgické modlitby alebo myšlienky, ktoré kardinál vo svojich zápiskoch veľmi často používal.

Publikácia je prekladom poľského originálu, ktorý vyšiel v roku 1992 pod názvom *Zapiski więziennie*. Úroveň prekladu hodnotíme ako dobrú, i keď v knihe sa ojedinele vyskytujú krkolomnejšie slovné spojenia, gramatické či obsahové chyby (napríklad chyba v dátume na s. 163).

Každopádne však považujeme preloženie väzenských zápiskov kardinála Stefana Wyszynského do slovenčiny za zaujímavý počin pre knižný trh na Slovensku, ktorý môže poslúžiť nielen na posilnenie duchovnej stránky čitateľa, ale i na prehĺbenie poznatkov o cirkevných a kultúrnych dejinách, a to pre laické aj odborné kruhy.

Patrik Griger

Časopisy a ročenky / Journals and Annuals

Konštantínove listy / Constantine's Letters. 2020, Vol. 13, Issue 1. a 2. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 241 a 203 s. ISSN 1337-8740.

Medzinárodné vedecké periodikum *Konštantínove listy / Constantine's Letters* má multidisciplinárny charakter, pričom sa zameriava predovšetkým na kultúrne a politické tradície Veľkej Moravy a cyrilo-metodského dedičstva. Preto prináša príspevky z vedných odborov ako stredoveká archeológia, história so zameraním na včasnostredoveké kultúrne a cirkevné dejiny, filológia, filozofia, literatúra a pod. Časopis vychádza od roku 2008 s periodicitou dvakrát ročne. V tejto anotácii chceme predstaviť základné atribúty dvoch čísel, ktoré vyšli v roku 2020.

Oba diely ročníka sa orientujú najmä na odborné články. Celkovo ich totiž obsahujú až 33. Sú usporiadané chronologicky podľa obdobia záujmu jednotlivých tém. Články dopĺňajú tri recenzie. V prvej časti ročníka ich autori analyzujú knihy venujúce sa Matúšovi Čákovovi Trenčianskemu a slavistickým synté-

zam. Druhé číslo ponúka pohľad na knihu Jána Goliana s názvom *Život ľudu detvianského. Historicko-demografická a kultúrna sonda do každodenného života na Podpolaní v dlhom 19. storočí*. Súčasťou ročníka sú i správy informujúce o medzinárodnej vedeckej konferencii na tému *Hľadanie paralel medzi etickými hodnotami v Byzancii a súčasným európskym hodnotovým kontextom* a o stave rozvoja Cyrilometodskej cesty.

Medzinárodný význam *Konštantínových listov* potvrdzuje skutočnosť, že približne polovica článkov je publikovaná v cudzích jazykoch. V prvom čísle sú štyri anglicky, dva česky, jeden poľsky a rusky písané texty, v druhom je šesť prác v angličtine a dve v poľštine. Taktiež pôvod autorov tvorí pestrú medzinárodnú paletu odborníkov z rôznych spoločenskovedných odvetví. Španielska filologička Matilde Casas-Olea sa napríklad vo svojom článku venuje fenoménu spiacieho hrdinu zabíjajúceho drakov v byzantsko-slovanskej hagiografii. Predmetom príspevku poľských pravoslávnych teológov je kritická textová analýza životopisov štyroch evanjelistov v cyrilských skorých tlačných liturgických tetraevanjeliách. Ana a Milan Mihajljevič zo staroslavónskeho inštitútu zasa analyzujú homílie sv. Hieronyma v chorvátskych hlaholských breviároch. Zaujímavým príkladom cudzojazyčných textov je i výskum postavy svätého Lazara v cyperských ľudových piesňach v kontexte so Svätým písmom a inými kultúrnymi vplyvmi.

Ročník obsahuje i články venujúce sa stredovekým dejinám. Viaceré z nich sa zaoberajú témami, ktoré hodnotia v rôznych aspektoch postavenie a vzťahy biskupov v reáliách vtedajšej spoločnosti, ako napríklad Peter Zubko v príspevku *Obráz biskupa v románskej dobe (pol. 11. – pol. 13. storočia)* alebo Vladimír Olejník, ktorý predstavuje tému *Otázka liturgických kompetencií biskupov v neskorom stredoveku v Uhorsku. Prípád hlavného oltára od Majstra Pavla v Bazilike sv. Jakuba v Levoči*. Okrem tematiky stredovekých episkopov však nájdeme v anotovaných číslach i iné príspevky so zaujímavými námetmi zo stredovekých dejín. Čitateľ sa tu napríklad dozvie o zaujímavej

postave pravoslávneho mystika Nikolaja Kavasila v súvislosti s krízou v byzantskej spoločnosti v 14. storočí alebo o fenoméne putovania do Cách, ktorého aspektom sa venuje Jaroslav Nemeš v článku *Na ceste do Cách. Uhorský pútnický kríž v Andernachu*.

Časopis však reflektuje i témy z obdobia novoveku, samozrejme, že so zameraním sa predovšetkým na skúmanie stôp cyrilo-metodského kultúrneho dedičstva. Predmetom práce Petra Žeňucha je byzantsko-slovanská tradícia v staršom období vývinu slovenskej kultúry. Silvia Lauková a Petra Kaizerová zasa predstavujú barokovú duchovnú pieseň ako dôkaz živosti odkazu slovanských vierozvestcov. Úvod kázne významného predstaviteľa bernolákovského hnutia Juraja Fándlyho analyzuje Gabriela Mihalková, keď skúma deixu ako prostriedok aktualizácie cyrilo-metodskej témy predmetného príhovoru.

Konštantínove listy sa tiež zaoberajú postavením kultúrneho dedičstva, ktoré nejakým spôsobom nadväzuje na misiu Cyrila a Metoda v súčasnom spoločenskom diskurze. Dôkazom toho sú záverečné články oboch čísel. Skupina autorov v prvej časti ročníka sa zaoberá priestorovou identifikáciou kultu svätého Cyrila a Metoda v kultúrnej krajine Slovenska. Beáta Pinterová a Adriana Kičková sa venujú obrazu Veľkej Moravy v slovenských a českých učebniciach pre stredoškolské vzdelávanie.

Na *Konštantínových listoch* z roku 2020 je dôležité oceniť predovšetkým pestrosť autorov a tém, ktorí tak tvoria zaujímavú medzinárodnú a interdisciplinárnu mozaiku odborných článkov. Príspevky v periodiku sú väčšinou kratšieho rozsahu, preto nepredstavujú vyčerpávajúce štúdie skúmaných problematik. Skúmajú skôr jednotlivé problémy, čo je tiež nesmierne dôležité pre historiografiu, ale aj iné vedné odbory. Keďže časopis i v súvislosti s badaním minulosti je zameraný predovšetkým na skúmanie kultúrnych aspektov, je potrebné spomenúť jeho význam aj v otázke výskumu kultúrnych dejín.

Patrik Griger

Studia Historica Nitriensia, 2021, roč. 25, č. 1 a 2. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 563 s. ISSN 1338-7219.

Časopis *Studia Historica Nitriensia* vydávaný na Katedre histórie Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre vyšiel v roku 2021 v dvoch zväzkoch. V prvom čísle je v kategórii štúdie a články predstavených šesť príspevkov. Časopis otvára príspevok kolektívu autorov venujúcich sa problematike hmotných nálezov z obdobia praveku. Jeho názov znie *Sklené koráliky doby bronzovej a halštatskej na Slovensku a stanovenie ich fyzikálnych charakteristík*. Ďalší príspevok z pera Adriany Švecovej pochádza z prostredia Trnavskej univerzity. Vo svojom článku s titulom *Historické premisy a mantinely kodifikácie občianskeho práva hmotného v Uhorsku* analyzuje občianske právo v čase dualizmu. Časopis obsahuje taktiež zahraničnú štúdiu od autorov Vitalii Telvak a Bohdan Yanyshyn, s plným znením *History of the Ukrainian (Ruthenian) Nation Mykhailo Hrushevsky in Discussions at the Beginning of the XXth Century*. Štúdia sa zaoberá výskumom historiografickej diskusie, ktorú vyvolalo vydanie nemeckého prekladu diela „*Ukrajinsko-ruské dejiny*“, ktorého autorom je už zmieny Mykhailo Hrushevsky. Postava Svätopluka vyvoláva v súčasnosti mnoho kontroverzií aj s ohľadom na mytologické nánosy o tejto osobnosti. Práve z toho dôvodu je zaujímavá, nie len pre didaktické účely, štúdia Slávky Otčenášovej pod názvom *Svätopluk ako symbol národa a ideál občianskych cností (v učebniciach dejepisu pre základné a stredné školy vydávaných v rokoch 1918 - 1945)*. Sekciu štúdie prvého ročníka zakončujú dva príspevky. Prvým príspevkom sú *Malé dejiny veľkých akcií: sčítanie ľudu z roku 1919* od dvojice autorov Pavla Tišliara a Branislava Šprochu. Z prostredia medzivojnového obdobia hodnotí Viktória Rigová *Etablovanie Zemskeho ústredia pečlivosti o mládež v Bratislave a jeho okresných pobočiek v medzivojnovom Československu*.

V druhom ročníku časopisu *Studia Historica Nitriensia* je v kategórii štúdie a prí-

spevky uvedených osem príspevkov. Druhé číslo je preto obsahovo bohatšie. Predmetom úvodného príspevku je zahraničná štúdia s názvom *Weapons from the Early Medieval Cemetery of Ivanka pri Dunaji-Farkasek in Wider Context* od dvojice autorov Martin Husár a Jakub Tamašovič. Z obdobia neskorého stredoveku analyzuje Daniela Dvořáková v článku *Ostrihomský arcibiskup zo Seče, významný prelát, politik a diplomat 15. storočia* kontroverznú postavu arcibiskupa, ktorý korunoval dvoch maďarských kráľov v krátkom časovom rozpätí. Tematike biskupov v stredoveku sa venovali ešte dva príspevky, štúdia s titulom *Biskup a udeľovanie svätení v stredovekom Uhorsku* z pera Miriam Hlaváčkovej a štúdia Jaroslava Nemeša s názvom *Biskupi a testamenty uhorského duchovenstva v stredoveku*. Nasleduje príspevok *Zločin z panské zvuile? Vražda vrchnostenského pisáre Karlem Maxmiliánem z Bleylebensu* od Jana Kiliána. Rekonštrukcii historického a stavebného vývoja, dnes už fakticky zaniknutej feudálnej osady, sa v článku *Pol tisícročia v stavebnej histórii a topografii zvolenského Podzámku* venuje dvojica autorov, a to Peter Pišút a Juraj Procházka. Vzťah medzi Československou republikou a Rakúskom v čase studenej vojny, ako aj historické súvislosti spojené s návštevou Ericha Bielky v Československu, rozoberá Miroslav Šepták. Poslednou štúdiou 2. ročníka časopisu *Studia Historica Nitriensia* je príspevok z prostredia Ukrajiny, venujúci sa politike sovielizácie v regiónoch západnej Ukrajiny krátko po druhej svetovej vojne. Dvojica autorov Gaľyna Starodubets a Ruslana Popp analyzujú propagandu spojenú so symbolikou.

Okrem štúdií obsahuje časopis aj ďalšie sekcie. Medzi takéto sekcie patria materiály, ktoré v prvom ročníku obsahujú tri príspevky venujúce sa regionálnej histórii. Prvý materiál sa venuje hlinenej forme na odlievanie falošných mincí z Pustého hradu vo Zvolene od autorov Ján Beljak, Noémi Beljak Pažinová a Ján Hunka. Ďalší príspevok, ktorého pisateľom je Tomáš Tandler, sa venuje prameňu k dejinám remesiel a cechov v meste Nitra z obdobia 18. storočia. V druhom roč-

níku zaujme pozornosť čitateľa sústredenie sa na oblasť mesta Nitra, či už z pohľadu hospodárstva v čase autonómie Slovenska z pera dvojice autorov Zuzana Husárová a Miroslav Palárik, alebo predstava Mateja Bela o meste Nitra, ktorú analyzuje vo svojom príspevku Katarína Rácová. Nasleduje päť príspevkov v časti rozhľady, z ktorých tri sa nachádzajú v prvom čísle. Venujú sa témam ako vývojové kontexty tradičného staviteľstva, analýza materských škôl na Slovensku v systéme komunistickej výchovy v rokoch 1948 – 1953. Zaujímavou oblasťou je historiogeografický rozbor transformácie lokality Donovaly z drevorubačsko-uhliarskych osád na stredisko cestovného ruchu. Ďalšou časťou je sekcia prax, ktorú oba ročníky zastupujú po jednom príspevku. Didaktikovia histórie by preto mohli upútať analýza komponentov dejepisných učebníc pre špeciálne základné školy. Obidve čísla prinášajú štyri recenzie venujúce sa obdobiam od napoleonských vojen, procesu utvárania modernej nacionálnej identity európskych krajín, až po prítomnosť Čechov a Poliakov na Ukrajine v 20. storočí.

Samuel Červeňanský

Acta Historica Neosoliensia, 2020, roč. 23, č. 1 a 2. Banská Bystrica : Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, 212 a 278 s. ISSN 1336-9148.

Katedra histórie pôsobiaci na Filozofickej fakulte Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici vydáva od roku 1998 periodikum s názvom *Acta Historica Neosoliensia*. Katedrové periodikum vychádza v súčasnosti až dvakrát ročne a patrí na Slovensku medzi vyhľadávané odborné časopisy nielen vďaka svojej dostupnosti.

Dvadsiaty tretí ročník odborného časopisu obsahuje už tradične viacero rôznych vedecko-výskumných článkov, materiálov, rozhľadov, polemík, recenzií a anotácií. Všetky uverejnené články nepochádzajú len od úzkej skupiny členov katedry a jej dok-

torandov. V časopise nájdeme uverejnené príspevky od rôznych spolupracovníkov z partnerských inštitúcií a občasne tiež od bývalých absolventov. V tomto univerzitnom periodiku nemajú oproti iným existujúcim recenzovaným časopisom, žiadne účelové, časové ani priestorové vymedzenie. Preto v nich nájdeme pomerne pestrú škálu ponúkaných tém z rôznych disciplín histórie.

Pôvod autorov príspevkov svedčí o dobrom povedaní medzi historikmi nielen na Slovensku, ale aj v zahraničí. V číslach z roku 2020 sú prítomné okrem slovenských vedeckých článkov aj odborné príspevky od zahraničných autorov z územia Poľska, Maďarska, Ukrajiny, Bieloruska a Kazachstanu. Všetky príspevky od zahraničných autorov sú uverejnené v cudzích jazykoch, ktoré sú povolené redakciou. Považujeme za prínosné, že zahraniční autori prispievajú do periodika menej známymi témami, čím obohacujú poznanie čitateľov o európskych dejinách. V anotácií chceme bližšie predstaviť obsah dvadsiateho tretieho ročníka.

Hoci obe čísla majú na prvý pohľad odlišný počet strán, obsahujú mnohé zhodné rubriky v časopise. Obe čísla obsahujú totožne v prvej časti spolu osem rozličných odborných článkov. V prvom čísle sa nachádzajú dva články z obdobia 19. storočia od Filipa Glocka a Zuzany Kudzbelovej a rovnako dve štúdie z obdobia 20. storočia od Patricie Molnárovej a Andriya Kohuta. Oproti tomu v druhom čísle je uverejnený jeden článok od skupiny autorov, v ktorom Tomáš Janura spolu s Michalom Šimkovicom a Evou Fotovou informujú o archeologickom výskume na hrade Divín. Maďarský historik Zoltán Igor Komjáti sa vo svojej štúdiu zaoberá taxovými poplatkami na území Hontianskej stolice počas rokov 1710 až 1720. Ostatné dva odborné články v druhom čísle od Milana Olejníka a Petra Mička sa zaoberajú dejinami 20. storočia. Väčšina z uverejnených článkov v tejto časti je zameraná svojím obsahom na územie dnešného Slovenska.

Aj ostatné kategórie katedrového periodika môžu výpovednou hodnotou príspevkov zaujať mnohých čitateľov. V časti *Materiály* sú uverejnené sčítaním tri odborné príspev-

ky. V prvom čísle sa Matej Mesko zaoberá hospodárskymi dejinami na Horehroní podľa toponymie do konca obdobia 16. storočia. V druhom čísle sú uverejnené až dva materiály. Pavol Maliniak v prvom z nich sleduje prehľad poznatkov o právach a povinnostiach poddaných na území Zvolenského panstva podľa dochovaných listín z obdobia neskorého stredoveku. Dvojica autorov Janko Ramač a Daniela Marčoková vo svojom materiáli rozoberajú zaznamenané údaje o vykonaní kánonickej vizitácie z roku 1835, ktoré sa vzťahujú na evanjelickú obec Kysáč na území Vojvodiny.

Tretia kategória s názvom *Rozhlady* obsahuje počas roku 2020 spolu až osem odborných článkov. Ide o najrozsiahlejšiu časť v oboch číslach. V prvom čísle sa nachádzajú tri príspevky od Adama Šumichrasta, Jana Hrcána a Andreja Ljubuj, ktoré majú názvy: *Slovenská politika v kontexte revolučných rokov 1848/49 a názory K. Marxa a F. Engelsa*, ďalej *Legislatívne postavenie menšínového školstva vo Vojvodine v období rokov 1919 - 1929 (s dôrazom na používanie materského jazyka)* a *Litovské veľkokniežatstvo v bieloruskej historiografii 20. storočia*.

Omnoho výraznejší rozsahový priestor majú *Rozhlady*, predovšetkým v druhom čísle časopisu, v ktorom je uverejnených až päť príspevkov. Ide o dva pomerne zaujímavé články zakomponované zo zahraničných dejín a tri príspevky k územiu Slovenska. Zahraničné články majú často rozsiahle a veľmi zložité názvy. Poľský historik Piotr Boroń informuje o hľadaní ideálnych Slovanov podľa bojovnosti a pacifizmu ako znakov národného charakteru pri skúmaní poľskej historiografie v devätnástom storočí. Podobne autori Tlegen Sadykovič Sadykov a Sajan Talgatuly Nabiev sledujú povstanie v Kazachstane proti cárskej vlasti v roku 1916, spolu so sovietskou politikou počas rokov 1921 až 1922. Zo slovenských historikov sa všetci prispievatelia zaoberajú netradičnými a doposiaľ nespracovanými témami zo sociálnych a hospodárskych dejín. Daniel Haas Kianička je tvorcom článku s názvom *Fenomén fikcie v dejinách Kremnice*, kým Viktória Rigová sleduje údaje z periodika

v článku *Mládež mravne vadná na stránkach časopisu Úchylná mládež (1925 - 1934)*. Posledný príspevok v kategórii od Jozefa Pavlova pomenovaný *Vývoj slovenského bryndziarstva a syrárstva do roku 1948 s dôrazom na okres Zvolen* upriamuje pozornosť na hospodárstvo v regióne.

Ďalšia kategória s názvom *Polemiky* obsahuje v prvom čísle len jeden príspevok od Mykolu Hlibiščuka o revolúcii na území Ukrajiny počas rokov 1917 až 1921. Rubrika *Správy* obsahuje v prvom čísle tri nekrológy venované pamiatke významných, nedávno zomrelých slovenských historikov. Druhé číslo obsahuje v tejto kategórii iba jeden príspevok od Miloslavy Borošovej Michalcovej a Miroslava Slúku s názvom *Tri tváre bez mena. Analýza portrétov zo zbierok Stredoslovenského múzea v Banskej Bystrici*. V tomto príspevku sú predstavené vedecké informácie o troch zreštaurovaných obrazoch, ktoré pravdepodobne môžu pochádzať zo šľachtických sídiel v Hronseku.

Prvý a druhý diel obsahujú totožne poslednú časť s názvom *Recenzie a anotácie*, v ktorej sú predstavené názory historikov na najnovšie vydané knižné diela. V prvom čísle sa nachádzajú iba dve recenzie, kým v druhom čísle sú uverejnené až štyri. V dvadsiatom treťom ročníku sa takmer všetky predstavené novinky zaoberajú prevažne dejinami z priebehu 19. a 20. storočia. Možno celkovo zhrnúť, že v oboch uverejnených číslach sú veľmi zaujímavé príspevky. V najväčšom počte sú zastúpené príspevky práve k daniu v 19. a 20. storočí, kým staršie obdobia sa objavujú v periodiku iba výnimočne.

Adam Čuchor

Studia Capuccinorum Boziniensia VI, 2021, roč. 7. Bratislava : Minor, Kapucíni na Slovensku, 238 s. ISSN 2585-8025.

Časopis *Studia Capuccinorum Boziniensia* je vydávaný slovenskou provinciou kapucínov v ročnom intervale. Je jediným recenzovaným vedeckým periodikom pre františkánske štúdiá na Slovensku, venujúci sa témam z oblasti humanitných a historických vied.

Časopis je rozdelený na viacero sekcií a otvára ho stručný predslov editora, Ladislava Tkáčika. Nasleduje osem štúdií, ktoré majú pomerne široký záber. Polovica štúdií sa venuje biblištike. Prvé dva príspevky prinášajú nové poznatky z oblasti Hebrejskej Biblie, konkrétne apokryfných kníh. Prvý príspevok, ktorého autorom je Pavel Prihatný, približuje hebrejský rukopis HA z Knihy Sirachovho syna, ktorý je jedným zo stredovekých rukopisov. Autor sémantickou a poetickou analýzou hodnotí poemu o radosti z tretej kapitoly, konkrétne verše 25-29. Ďalším z príspevkov venujúcich sa problematike apokryfných kníh je článok od Frederica Raurella s názvom *Antagonizmi medzi judaizmom a helenizmom v Knihe múdrostí*. Upútať nás môže samotný proces akulturácie judaizmu, či už z oblasti sociálnej, politickej alebo vedeckej.

Nasleduje článok od Gabriela Hunčagu s názvom *Biblia u dominikánov v 13. storočí*. Autor otvára diskutabilnú tému v otázke prieniku skúmania Písma a následným kazateľstvom u dominikánov a samotného vzťahu tejto rehole k Písmu. Pisateľ zároveň objasňuje využitie exegetických pomôcok, ktoré uľahčili interpretačné účely. Problematike Písma sa venuje aj ďalší článok s názvom *Františkánske chápanie Písma*. Autor Théophile Desbonnets objasňuje spôsob, akým františkáni pracovali s Písmom a využívali ho pri svojej službe v sociálnej rovine.

Biblištiku v časopise vystriedal príspevok z českého prostredia od autorky Lucie Rathouzskej. Vo svojej štúdiu sa pokúšala vysvetliť problematiku súčasných interpretácií mystiky podľa augustiniánskeho kanonika Waltera Hiltona. Tento anglický mních patrila medzi najvýznamnejších anglických mystikov 14. storočia. Tému mestskej formy slávenia Troch kráľov v podobe Trojkráľového sprievodu analyzovala Anna Hlaváčová. Ďalšia štúdiá od Lukáša Porubského sa venuje otázke eschatológie. Autor sa v tomto článku pokúša predostrieť eschatologické modely, ktoré prezentujú možné chápanie reality vzkriesenia ľudí. Aj keď sa môže zdať, že samotná téma nezodpovedá kritériám vedeckého bádania, je zaujímavé sledo-

vať obsah tohto príspevku v kontexte dejín myslenia. Posledná štúdia hodnotí román *Chudásek Boží* z prvej polovice 20. storočia od gréckeho autora Nikosa Kazantzakisa. Cieľom autorky bolo ukázať, že motív dôvery je v románe ústrednou skúsenosťou františkánskej spirituality.

V čísle sú v časti *Fontes* uvedené dva príspevky. Prvý z nich je preklad eseje z pera nemeckého filozofa Jozefa Piepera pod pôvodným názvom *Was heißt akademisch? Zwei Versuche über die Chance der Universität heute (Čo prezrádza slovo „akademický“? Dve úvahy o tom, akú šancu majú univerzity v dnešnej dobe)*. Jozef Pieper sa zamýšľa nad významom slova akademický a taktiež ukazuje na prienik Byzancie s Platónovou akadémiou. Autor sa v tejto eseji pokúša zdôvodniť význam humanitných vied, ktoré sú neraz označované ako nepraktické. Spoločnosť totiž podľa Piepera považuje za zamestnanie akademika v zásade za teoretické, nie praktické. Slovenský preklad predstavuje podnetnú rozpravu na otázku, akú majú v dnešnej dobe univerzity šancu. Táto esej preto podnecuje v slovenskom kontexte fungovania univerzít k mnohým otázkam.

V sekcii *Fontes* bol druhým príspevkom príspevok o dvoch slovenských malokarpatských mestách, ktoré boli charakteristické pre svoju vinohradnícku činnosť. Jedná sa o mestá Pezinok a Svätý Jur. Erika Juríková analyzuje tieto dve mestá v diele jezuitskeho historika 18. storočia Samuela Timona pod názvom *Celebriorum Hungariae urbium et oppidorum topographia (Tyrenaviae: 1702)*. V deskribovanom prameni je možné nájsť stručný opis oboch miest. O dvadsať rokov neskôr Timonovu prácu prepracoval a dokončil Gabriel Szerdahely, člen Spoločnosti Ježišovej, ktorá vyšla pod názvom *Celebriorum Hungariae urbium et oppidorum chorographia (Cassoviae: 1722)*. Obe latinské práce boli primárne určené pre potreby výučby geografie na gymnáziách jezuitských škôl. Tomu zodpovedá aj jazyk a štýl diel, ako aj frekvencia publikovania v celom 18. storočí. Taktiež zmieňuje prácu významného slovenského polyhistora Mateja Bela, ktorý obsiahlejším spôsobom v diele *Notitia Hun-*

gariae novae historico-geographica opísal už zmienené slobodné kráľovské mestečká. V sekcii *Varia* časopis obsahuje dva príspevky. Zaujímavé sú pre nás historické fakty od Tomáša Skonca venujúce sa Akcii „K“, ako napríklad neuskutočnený plán na vyvezenie kapucínov. Na záver ponúka časopis ešte niekoľko recenzií.

Ročník 2021 časopisu *Studia Capucinatorum Boziniensia* zachytával pestrú paletu tém, od kníh Starého zákona až po prácu s Písmom v období stredoveku. Prínosom sú príspevky z apokryfných kníh, keďže v porovnaní s 20. storočím, ku ktorému je množstvo materiálu, sú akékoľvek štúdie z tejto oblasti vždy vítané. Podnetným na premýšľanie je preklad eseje od nemeckého filozofa Josefa Piepera venujúci sa úlohe univerzít v kontexte stále sa meniacej doby, ktorá nám ponúka čoraz viac technických výdobytkov.

Samuel Červeňanský